Источник: "Звязда" - 2015-07-30

■ Родныя тапонімы

КАРСЕКАВА ГАРА

На вашы пытанні адказвае старшыня Рэспубліканскай тапанімічнай камісіі пры НАН Беларусі Ігар КАПЫЛОЎ

У кнізе «Памяць. Нясвіжскі раён» упамінаецца Карсекава гара. Ясна, што гэты зямельны надзел звязаны з Карсекам. Буду ўдзячны, калі вы зможаце мне дапамагчы прасачыць, адкуль узяўся гэты Карсека на тэрыторыі ВКЛ?

Міхаіл Міхайлавіч КАРСЕКА,
Брэсцкая вобласць, Столінскі раён,
вёска Калоднае.

Паважаны Міхаіл Міхайлавіч, прасачыць шлях, адкуль узяўся ўладальнік канкрэтнага зямельнага надзелу, змогуць толькі спецыялісты, якія займаюцца пытаннямі аграрных адносін у часы ВКЛ. Такія спецыялісты, я ўпэўнены, ёсць у Інстытуце гісторыі НАН Беларусі. Задача нашай рубрыкі крыху іншая: растлумачыць паходжанне назвы пэўнага геаграфічнага аб'екта. Вы абсалютна правільна адзначаеце, што мясцовае геаграфічнае найменне Карсекава гара з'яўляецца мікратапонімам, яно ўказвае на прозвішча ўладальніка зямельнага надзелу — Карсека. Прозвішча Карсека сустракаецца ў сучаснай іменаслоўнай сістэме беларусаў, але да ліку папулярных яго нельга аднесці. Сем'і з прозвішчам Карсека жывуць толькі ў асобных рэгіёнах Беларусі: у Столінскім раёне Брэсцкай вобласці, Мастоўскім раёне Гродзенскай вобласці, Капыльскім, Нясвіжскім, Стаўбцоўскім і Старадарожскім раёнах Мінскай вобласці. Не было шырока распаўсюджана гэтае прозвішча і ў старажытнасці (у XIV — XVIII стст.). Даследаванні, праведзеныя беларускімі вучонымі ў галіне антрапанімії Гродзеншчыны і Брэстчыны перыяду ВКЛ (працы Г.К. Усціновіч), Магілёўшчыны і Віцебшчыны (працы В.М. Ляшкевіч), а таксама шматлікія навуковыя публікацыі акадэміка М.В. Бірылы паказалі, што ні імя-мянушка Карсека, ні аднайменнае прозвішча не зафіксавана ў старабеларускіх дзелавых помніках гэтага перыяду. Паказальна, што і ў складзе назваў населеных пунктаў той пары, паводле звестак «Вялікага гістарычнага атласа Беларусі», не засведчана ніводнай назвы з асновай Карсека. Існуе версія, што прозвішча Карсека вядзе сваё паходжанне ад імя-мянушкі Карсак (варыянт Корсак), якое мае цюркскае паходжанне: у кіргізскай і татарскай мовах гэта слова азначае «стэпавая ліса». Акрамя таго, карсакамі татары называлі нізкарослых людзей. У такім разе можна дапусціць, што слова «карсак», адпаведна, імя-мянушка Карсак і яго фанетыка-граматычны варыянт Карсека з'явіліся на тэрыторыі Беларусі са з'яўленнем татар, першыя звесткі пра якіх адносяцца да пачатку XIV стагоддзя. Вялікія князі ВКЛ Гедымін, Кейстут, Альгерд запрашалі татар з Залатой Арды для ўдзелу ў барацьбе з Тэўтонскім ордэнам. Але найбольшая колькасць татар з'явілася ў ВКЛ (каля Вільні, на тэрыторыі Лідскага, Ашмянскага, Навагародскага і Берасцейскага паветаў) у выніку сумеснага паходу Вітаўта і Тахтамыша пад Азоў (1397 год) і Крым (1398). Па сведчанні гістарычных крыніц, татары ў XVI—XVII стст. у ВКЛ валодалі зямельнымі надзеламі: нашчадкі простых воінаў атрымлівалі невялікія ўчасткі зямлі, больш бедным з іх, так званым «ясачным людзям», у гарадах і мястэчках адводзілася зямля пад сядзібы і агароды. Такім чынам, можна дапусціць, што ўладальнікам Карсекавай гары быў менавіта адзін з прадстаўнікоў нашчадкаў татарскіх воінаў. На першы погляд, можа ўзнікнуць пытанне, адкуль на раўніннай і балоцістай тэрыторыі Беларусі маглі быць горы. Справа ў тым, што нашы продкі гарой маглі назваць любое ўзвышанае месца. На Століншчыне ў мясцовых гаворках гарой яшчэ называюць пясчанае неўрадлівае поле.

Дасылайце свае «тапанімічныя» пытанні на паштовы адрас рэдакцыі або на e-mail: nina@zviazda.by

Ігар Капылоў. Карсекава гара